

ЎҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИНИ АМАЛГА ОШИРИШДАГИ МУЎИМ ЙЎНАЛИШЛАР

Шавманов Салимжон Хайитбаевич

Самарқанд вилояти Жомбой тумани ИИБ бошлиғи.

Ўзбекистон Республикаси Президентди Шавкат Мирзиёев: “Биз “Адолат – қонун устуворлигида” деган тамойил асосида жамиятимизда қонунга ҳурмат, ҳуқуқбузарлик ҳолатларига мурасизлик ҳиссини кучайтиришга қаратилган ишларимизни жадал давом эттирамиз. Бу борада ҳуқуқбузарлик ҳолатларининг олдини олишга алоҳида эътибор қаратилади. Бунинг учун аввало, маҳалла имкониятларидан кенг фойдаланиш, профилактика инспекторларининг иш самараси ва маъсулиятини ошириш, улар учун муносиб хизмат ва турмуш шароитини яратиб бериш чораларини кўришимиз даркор” такидлаб ўтди. Қонун устуворлигини таъминлашнинг асосий омили бу ҳуқуқбузарликлар профилактикасини самарали ташкил этиш ва ҳуқуқбузарликларнинг сабаблари билан курашиш эмас балки унга олиб келувчи шарт-шароитларни ўз вақтида аниқлаш ва бартараф этишдан иборатдир. Шу билан бирга, қашшоқлик, саводсизлик ва ишсизлик даражасининг пасайиши кутилганидек ҳуқуқбузарликлар кўламининг кескин пасайишига олиб келмади, балки ушбу соҳа вакиллари ҳам тараққиёт ютуқларидан барча қатори фойдалана олишлари маълум бўлди. Бундан келиб чиқадики, потенциал ҳуқуқбузар – бу ўз муаммоларини, хусусан, моддий бойликларга бўлган эҳтиёжини бошқалар ҳисобига ҳал этишни истайдиган одамгина эмас. Бундай тоифадаги шахслар доирасининг пайдо бўлишига сабаб бўладиган омиллар ҳам, афсуски, жуда кўп. Жиноятчиликка қарши курашнинг ҳозирги кундаги устувор йўналиши бўлмиш ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишнинг аҳамияти ички ишлар органлари профилактика хизмати фаолиятида қуйидаги икки ҳолат билан муҳим аҳамиятга эга:

биринчидан, ички ишлар органлари профилактик фаолияти – маъмурий ҳудудда жамоат тартиби ва фуқаролар хавфсизлигини, қонун билан муҳофаза этиладиган қадриятларни ҳар қандай кўринишдаги тажовузлардан ҳимоя қилишни таъминлашнинг асосий воситасидир. Ички ишлар органлари профилактика хизмати, жамиятни жиноий тажовузлардан ҳимоя қилиш билан бир қаторда, унинг ғайриижтимоий хулқ атворга эга бўлган аъзоларининг ахлоқий жиҳатдан янада тубанлашувининг олдини олиш, уларнинг

хуқуқбузар, шу жумладан жиноятчига айланишига йўл қўймаслигини таъминлаш орқали уларни хуқуқбузарликнинг муқаррар оқибати – жавобгарликка, шу жумладан жиноий жазога тортилишдан асрайди;

иккинчидан, хуқуқбузарликларнинг олдини олишда, жиноятчиликка қарши курашда энг дастлабки ва самарали чоралар ҳисобланиб жамият ва унинг аъзолари учун маъқул ҳамда фойдали, шунингдек жуда кенг имконият, катта куч ва воситаларга эга.

Хуқуқбузарликларнинг олдини олиш, хуқуқбузарда ғайриижтимоий хулқ-атвор ва жамиятга зид йўналишнинг шаклланиши, ижтимоий хавфли хуқуққа хилоф қилмишни содир этилишининг сабаб ва шароитларини олдини олиш ва бартараф этиш бевосита ички ишлар органлари профилактик хизматларининг зиммасига юклатилган.

Хуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашишнинг мутлақо янги тизими яратилди. Фақат жазолаш билан қўрқитиб, хуқуқбузарликларнинг оқибати билан курашиш эмас, балки ноқонуний ҳаракатлар содир этилишининг барвақт олдини олиш энг долзарб вазифага айланди” деб такидлаб профилактика инспекторларининг фаолиятига алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Ички ишлар органлари тизимида хуқуқбузарликлар профилактикасининг асосий кучи ҳисобланган профилактика инспекторларининг иш унумдорлигини ошириш мақсадида иш шароитлари билан бир қаторда уларнинг яшаш шароитларини яхшилаш чоралари кўрилди, хусусан бугунги кунда Республикамиздаги барча профилактика инспекторлари хизмат уйлари ва имтиёли кредитлар асосида автомашиналар билан таъминланди.

Ички ишлар органларининг хуқуқбузарликлар профилактикаси, бевосита профилактика инспекторлари фаолиятига қаратилаётган эътибор улар зиммаларига юклатилган маъсулиятли вазифаларини самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

2014 йил 14 май куни қабул қилинган “Хуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги Қонун ушбу йўналишда амалга оширилаётган ишларни янги босқичга олиб чиқди. Мазкур қонун хуқуқбузарликларни келтириб чиқарадиган сабабларни ҳамда хуқуқбузарликлар содир этилишига имкон берадиган шароитларни аниқлашга, уларни бартараф этиш чораларини амалга оширишга қаратилган умумий, махсус, якка тартибдаги ва виктимологик профилактикани ташкил этиш ҳамда амалга ошириш борасидаги ишларни хуқуқий жиҳатдан тартибга солишга қаратилганлиги билан

аҳамиятлидир. Ушбу қонунга асосан, ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширишда қуйидаги йўналишлар асосий вазифалар сифатида белгиланди.

– ҳуқуқбузарликлар профилактикасига доир давлат дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга оширишда иштирок этади;

– ҳуқуқбузарликлар профилактикасига доир дастурларни ишлаб чиқади, тасдиқлайди ва амалга оширади;

– мамлакатдаги, айрим минтақалардаги, туманлар ва шаҳарлардаги криминоген вазиятни ўрганади, мавжуд кучлар ва воситалардан ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ҳамда уларни бартараф этишда фойдаланилиши самарадорлиги таҳлилини амалга оширади;

– ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширади, шу жумладан ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабабларини ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлайди, бартараф этади;

– ҳуқуқбузарликларнинг, уларни содир этган шахслар ва ҳуқуқбузарликлардан жабрланувчиларнинг ҳисобини юритади, мазкур маълумотларнинг таҳлилини амалга оширади;

– фаолияти тақиқланган ташкилотларга ва диний-экстремистик йўналишдаги гуруҳларга алоқадор бўлган шахсларни аниқлайди, уларга нисбатан чора-тадбирлар кўради;

– паспорт-виза режимига, фуқаролар ва юридик шахслар томонидан ўқотар қуролни сақлаш қоидалари ҳамда тартибига риоя қилиниши устидан назоратни таъминлайди;

– ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш чора-тадбирларини кўради;

– ҳуқуқбузарликлар профилактикасини бевосита амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи бошқа органлар ҳамда муассасалар билан ўзаро ҳамкорлик қилади.

“Жиноятга қарши кураш ҳақиқати ва адолати” тизимини жорий этишга қаратилган аёллар, мактаб ўқувчилари, ёшлар ёки бошқа аҳоли қатламлари томонидан жиноят содир этилганлиги ҳолатлари бўйича вазирлик ва идораларнинг масъул раҳбарлари томонидан жойларга бориб, жиноятнинг сабабларини ўрганиш ва жамоатчилик орасида муҳокама қилиш, жиноят келгусида такрорланишининг олдини олишга қаратилган аниқ чоралар кўриш, жиноятга қарши курашиш адолатини таъминлаш орқали жиноят содир этган айбдор шахслар аниқланиб, уларга нисбатан қонун устуворлиги ва жазо муқаррарлиги асосида қатъий чоралар кўриш ҳамда бу жараёнларни

оммавий ахборот воситаларида кенг ёритиш тартибини жорий қилинди.

Ривожланган давлатлар тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, жиноят қонунчилигини такомиллаштириб бориш, тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширишда энг янги усул ва воситалардан фойдаланиш жиноятчилик даражасини камайитиришда кутилганидек самара бермаяпти. Деярли барча давлатларнинг жиноят қонунчилигида такроран содир этилган ва рецидив жиноятлар ҳақидаги қоидаларнинг мавжудлиги ва бу турдаги жиноятларнинг тез-тез содир этилаётганлиги жиноят учун берилган жазо ҳуқуқбузарларни ахлоқан қайта тарбиялаш вазифасини жуда қийинчилик бажараётганлигидан далолат беради.

Кўрсатиб ўтилган омиллар бутун дунёда жиноятчиликка қарши курашиш борасидаги ишларга бўлган ёндашувни тубдан қайта кўриб чиқишни тақозо этди, дейиш мумкин. Бундан кейин жиноятчиликка қарши курашиш фақатгина содир этилган жиноятларни очиш, ҳуқуқбузарларни топиш, қонуний жазо тайинлаш ва уни ижро этишдан иборат бўлиб қолиши мумкин эмас. Ҳатто, содир этилиши режалаштирилаётган ҳуқуқбузарликнинг олди олинганда ҳам бу вазифани бажаришга жуда кеч киришилган деб ҳисоблаш керак бўлади.

Шу асосда маҳаллаларда жамоат тартибини сақлаш, фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш ишларини кучайтириш мақсадида ички ишлар органларининг қуйи бўғинлари мустақамланди. Аҳолининг барча қатлами билан манзилли иш олиб бориш мақсадида мурожаатлар билан ишлаш бўйича инспекторлар, хотин-қизлар масалалари бўйича катта инспектор лавозими жорий этилди.

Эндиликда ҳар бир маҳаллада профилактика инспектори лавозими жорий этилди. Фуқаролар йиғини раисининг ҳуқуқ-тартибот масалалари бўйича ўринбосари вазифасини бажариш ҳам профилактика инспекторига юклатилди. Профилактика инспектори маҳалла раиси билан камида 5 йил мобайнида бирга ишлаши белгилаб қўйилди.

Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш фаолиятини замонавий тенденциялар асосида ташкил этиш, глобал таҳдид ва хатарларга қарши ҳамкорликда курашиш, мазкур йўналишда илғор ёндашувларни ўрганиш ва ўзаро тажриба алмашинувини кенгайтиришни тақозо этмоқда. Сўнгги йилларда мамлакатимиз ички ишлар органлари тизимида амалга оширилаётган

изчил ислохотлар натижасида ҳуқуқбузарлар профилактикасининг самарали механизмлари амалиётга татбиқ этилди. Жиноятчиликни жиловлашда ҳудудларнинг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда "Хавфсиз пойтахт", "Хавфсиз шаҳар", "Хавфсиз ҳудуд", "Хавфсиз хонадон", "Жиноятдан холи маҳалла" сингари концепциялар яратилди. Эндиликда жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш мақсадида маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканларини ташкил этиш, ҳудудларда "Smart маҳалла" ахборот дастурини ишга тушириш, "профилактик-огоҳлантирувчи мурожаат" ҳамда шахсларни профилактик ҳисобга олишнинг электрон тизимларини жорий этиш, "Хавфсиз таълим муассасаси" тамойили асосида вояга етмаганлар орасида ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олишни манзилли амалга ошириш кўзда тутилган.

Хулоса ўрнида шуни айтиш лозимки, ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга ошириш нафақат давлат органларининг, балки шу жамиятнинг аъзоси ҳисобланган ҳар бир инсоннинг вазифасидир. Энг аввало, ўзимиз, оила аъзоларимиз ва жамият олдидаги масъулиятни доимо ҳис қилиб яшаш, атрофдаги ҳодисаларга бепарволик билан муносабатда бўлмаслик, тинч ва осуда ҳаётимизнинг қадрига етиб яшаш барчамизнинг кундалик ҳаёт тарзимизга айланиши зарур.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Шавкат Мирзиёев. "Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови". Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси. / "Халқ сўзи", 2016., № 243 (6678) Б. 1–3.

2. Конституция – эркин ва фаровон ҳаётимиз, мамлакатимизни янада тараққий эттиришнинг мустаҳкам пойдеворидир / Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 25 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси // URL: <http://xs.uz> (Халқ сўзи, 08.12.2017).

3. <https://lex.uz/docs/2387357>.